

2009

Marcin
Jabłoński

**[POZIOM
ZAAWANSOWANIA
PROCESÓW INICJOWANIA I
ROZWOJU KLASTRÓW
ORAZ SIECI WSPÓŁPRACY
W WOJEWÓDZTWIE
ŚLĄSKIM]**

SPIS TREŚCI

DIAGNOZA.....	3
Bariery w procesie tworzenia i rozwoju klastrów i sieci współpracy.....	4
utworzone klastry i sieci współpracy.....	4
trendy i procesy zachodzące w obrębie śląskich sieci współpracy oraz klastrów	6
Możliwa współpraca z regionami sąsiedzkimi	6
Elementy analizy SWOT.....	7
Tabela korelacji atuty - szanse	8
Rozwój sieci współpracy i klastrów a program wykonawczy na lata 2005-2008	9
Sieci współpracy i klastry a postulaty zawarte w broszurze <i>Śląski System Innowacji</i>	11
Rekomendacja zapisu do programu wykonawczego na lata 2009-2010.....	16

DIAGNOZA

Klasy i sieci współpracy są istotnym elementem krajobrazu gospodarczego światowej polityki gospodarczej. Efekt synergii generowany poprzez współpracę konkurentów umożliwia im realizowanie projektów, których nie byłoby w stanie samodzielnie realizować.

Unia Europejska, widząc skuteczność funkcjonowania sieci współpracy – w tym klastrów – przyjęła wspieranie tworzenia i rozwoju jako jeden z priorytetów swej polityki gospodarczej. Również województwo śląskie włączyło klasy i sieci współpracy jako jeden z istotnych elementów warunkujących podnoszenie innowacyjności, a co za tym idzie, konkurencyjności funkcjonujących na terenie województwa śląskiego przedsiębiorców.

Przywołać tu należy definicję Portera, według której "klasy przemysłowe to geograficzna koncentracja konkurencyjnych firm w powiązanych sektorach, związanych ze sobą gospodarczo, dzielących te same umiejętności, technologię i infrastrukturę. W klastrze, wielkie i małe przedsiębiorstwa osiągają znacznie więcej niż gdyby miały pracować same, dzięki sieci związanych przedsiębiorstw, dostawców, usług, instytucji akademickich oraz producentów skoncentrowanych na tym samym obszarze. Koncentracja wspomaga tworzenie nowych przedsiębiorstw, produktów oraz nowych miejsc pracy dla wysoko wykwalifikowanych, dobrze opłacanych pracowników. Klasy stanowią o sile każdej gospodarki narodowej, regionalnej, stanowej, a nawet wielkomiejskiej, głównie w krajach gospodarczo rozwiniętych". Jednakowoż należy zaznaczyć, że ta definicja obejmuje jedynie opis samej metodyki działania. Efektywnie funkcjonujący klastrowy oddziałuje na trzech płaszczyznach:

- Ekonomicznej – podnosząc konkurencyjność, a co za tym idzie również efektywność organizacji (przedsiębiorstwa).
- Społecznej – rozwijające się przedsiębiorstwa zatrudniają większą ilość pracowników – zmniejszają bezrobocie, podnoszą jakość kształcenia.
- Promocyjnej – region funkcjonowania klastera jest znacznie bardziej atrakcyjny w oczach potencjalnych inwestorów czy też samych mieszkańców.

W Polsce, tak jak i na Śląsku, obserwujemy duże zainteresowanie przedsiębiorców, uczelni oraz instytucji otoczenia biznesu tworzeniem klastrów. Co więcej, większość polskich regionów zadeklarowała chęć wspierania rozwoju sieci współpracy oraz klastrów, co znalazło uznanie choćby w zapisach regionalnych strategii innowacji. Niestety rzeczywistość klastrów w Polsce znacząco odbiega od pożądanego wizerunku.

BARIERY W PROCESIE TWORZENIA I ROZWOJU KLASTRÓW I SIECI WSPÓŁPRACY

- Tworzenie klastrów top-down – Ffow Williams z Cluster Navigators podczas swojego wystąpienia na konferencji w Pradze (kwiecień 2009), podkreślił, że 95% wszystkich klastrów typu top-down, czyli tworzonych odgórnie, nie funkcjonuje i nie będzie funkcjonować efektywnie. Przykładem tego typu klastrów są Innowacyjny Śląski Klaster Czystych Technologii Węglowych czy też Śląska Sieć Wyrobów Medycznych. W obu przypadkach ich działania zostały zainicjowane przez jednostki zewnętrzne (jednostki otoczenia biznesu, uczelnie), a nie były wynikiem (działania) potrzeby zdefiniowanej przez potencjalnych (lub rzeczywistych) aktorów klastra.
- Brak umiejętności definiowania długoterminowych celów rozwoju przez sektor MŚP – nieumiejętność definiowania celów strategicznych skutkuje niemożnością zdefiniowania korzyści związanych z własnym uczestnictwem w sieci współpracy (klastrze).
- Nieumiejętność zdefiniowania celów strategicznych przez operatora klastra, brak umiejętności zdefiniowania korzyści z funkcjonowania w ramach klastra.
- Niski poziom zaufania – efektywna współpraca konkurentów w ramach aktywności klastra jest możliwa tylko w warunkach zaufania.
- Brak animatorów klastrowych (sieciowych) – osoby zajmujące się animowaniem klastrów nie posiadają często odpowiednich predyspozycji oraz wiedzy.
- Akcyjność procesów klastrowych – uzależnienie rozwoju klastra od dostępności wsparcia środkami unijnymi.
- Źle skonstruowane wsparcie finansowe ze funduszy strukturalnych, co znalazło swój wyraz np. w wykreśleniu zapisu o sieciach współpracy z uszczegółowieniem do 1.2.1 RPO, co sprawiło, że aplikujący o środki przedsiębiorcy (w ramach sieci) stawali się konkurentami.
- Brak efektywnej promocji idei sieci oraz klastrów oraz brak efektywnego transferu wiedzy zwłaszcza wśród MŚP oraz potencjalnych liderów klastrowych.
- Brak Partnerstwa Prywatno-Publicznego, co skutecznie uniemożliwia współdziałanie w ramach modelu triple helix.

UTWORZONE KLASTRY I SIECI WSPÓŁPRACY

Na terenie województwa śląskiego znajdują się na dzień dzisiejszy następujące klastry:

- Klaster NT Hills – Bielsko-Biała (ICT)
- Klaster E-południe – Bytom (ICT)
- Śląska Sieć Wyrobów Medycznych
- Innowacyjny Śląski Klaster Czystych Technologii Węglowych

- Śląski Klaster Wodny
- Dolina Lotnicza
- Beskidzki Klaster Turystyczny (Beskidzka Piątka) - Ustroń
- Klaster Transportu Szynowego
- Klaster Lokomotywa – Bielsko-Biała (Klaster kreatywny)

Trzeba podkreślić, że wymienione powyżej podmioty są w różnych stanach rozwoju. Dolina Lotnicza z pewnością charakteryzuje się największym potencjałem zarówno jeśli chodzi o zasoby finansowe, jak również kierunki rozwoju. Branża lotnicza jest z pewnością nastawiona na rozwiązania innowacyjne, o dużym potencjale technologicznym.

Równie wysokim stopniem innowacyjności mogą się charakteryzować klastry ICT. Działalność klastrowa, w przypadku E-południe, zaowocowała stworzeniem innowacyjnej w skali europejskiej technologii telewizji IP Jambox. Klaster ten skupia głównie mikro i małych lokalnych operatorów telekomunikacyjnych i terytorialnie obejmuje obszar od Jaworzna po Gliwice. NT Hills natomiast – osadzony w Bielsku-Białej – skupia małe i średnie przedsiębiorstwa nastawione na rozwój poprzez innowacje. Klaster Lokomotywa jest unikatowym rozwiązaniem mobilizującym sektor kreatywny poprzez łączenie sektora biznesowego z obszarem sztuki.

Beskidzki Klaster Turystyczny jest przykładem współpracy zmierzającej do podjęcia walki konkurencyjnej z coraz mocniej promującymi się regionami, nie tylko Polski, ale również Europy.

Trzeba podkreślić, że pozostałe klastry są bądź w stanie hibernacji, bądź szukają modus operandi.

Istotnym elementem jest również asymetria w rozwoju działań innowacyjnych. Najmniejszą aktywnością (właściwie jej brakiem) charakteryzuje się subregion północny. Częstochowa, pozostając w lekkiej izolacji, umiejscawia się poza głównym nurtem działań.

TRENDY I PROCESY ZACHODZĄCE W OBREMBIE ŚLĄSKICH SIECI WSPÓŁPRACY ORAZ KLASTRÓW

Jedynym w Polsce, w pełni ukształtowanym klastrem jest Dolina Lotnicza, która posiada niezbędną wiedzę i kompetencje pozwalające jej na prowadzenie systemowej pracy klastrowej. Pozostałe klastry działające na terenie województwa śląskiego dokonują identyfikacji obszarów działań. Tu trzeba zaznaczyć, że zarówno klaster turystyczny, jak i klaster E-południe wyłoniły się z potrzeb wyeksplikowanych przez firmy. Oba klastry charakteryzują się dosyć jednorodną strukturą aktorów, co pozwala im w łatwiejszy sposób sformułować listę działań i potencjalnych korzyści.

Klaster NT Hills, typowy przedstawiciel klastrów oddolnych (bottom-up) w ostatnich tygodniach dokonał pełnego sformalizowania swej działalności oraz pozyskał nowego aktora w postaci Wyższej Szkoły Bankowości i Finansów z Bielska-Białej.

Pozostałe klastry pozostają bądź w uśpieniu, bądź nie posiadają zasobów osobowych umożliwiających im prowadzenie działalności.

Szansą na zmianę stanu rzeczy jest powołanie przez Connectionpoint oraz Wyższą Szkołę Bankowości i Finansów Centrum Klastrowego Synergypoint, którego celem jest integracja środowiska klastrowego, stworzenie systemu działań promujących klastry, propagujących wiedzę związaną z zarządzaniem klastrami oraz zapewnienie stałego nadzoru nad rozwojem sieci współpracy (w tym klastrów) oraz inicjatyw klastrowych.

MOŻLIWA WSPÓŁPRACA Z REGIONAMI SĄSIEDZKIMI

Istotnym elementem, który może ułatwić rozwój klastrów w województwie śląskim jest nawiązanie bliskiej współpracy z sąsiadującymi regionami Słowacji oraz Czech. W najbliższym sąsiedztwie znajdziemy:

żyliński kraj (Słowacja)

- Z@IT - klaster ICT

- Klaster turystyczny – Liptovsky Mikulas

slesko-moravsky kraj (Czechy)

- Pierwszy w Czeskiej Republice klaster maszynowy
- Klaster budowlany
- Klaster drzewny
- Klaster ICT

W tej chwili Connectionpoint prowadzi prace związane z przygotowaniem projektów programów trans granicznych ze Słowacją i Czechami.

ELEMENTY ANALIZY SWOT

Poniżej zamieszczona została uproszczona analiza SWOT dotycząca procesów wyłaniania się i rozwoju klastrów w województwie śląskim.

<p>Silne strony</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kreatywność • Innowacyjność • Oddolny charakter • Potencjał badawczy 	<p>Szanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • Powstanie jednostki wspierającej rozwój klastrów/edukacja • Współpraca w ramach triple helix – udrożnione PPP • Dostosowanie finansowania do potrzeb klastrów/dofinansowanie • Promocja • Współpraca międzynarodowa
<p>Słabe strony</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak wizji rozwoju • Niska kultura współpracy (brak zaufania) • Słaby potencjał finansowy • Odgórny charakter klastrów • Brak liderów • Brak animatorów • Brak doświadczenia 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niedostosowanie polityki regionalnej do potrzeb klastrów • Brak dostępnego finansowania • Brak promocji • Brak współpracy międzynarodowej

Szanse Atuty	Jednostka wspierająca/ edukacja	Współpraca triple helix	Źródła finansowa nia	Promocja	Współprac a międzynar odowa	Razem
Kreatywność	0	0	1	0	0	1
Innowacyjność	1	1	1	1	1	4
Oddolny charakter	1	1	1	1	0	4
Potencjał badawczy	1	1	1	0	1	3
Razem	3	3	4	2	2	

TABELA KORELACJI ATUTY - SZANSE

Uproszczona tabela korelacji pokazuje, że najbardziej efektywną strategią rozwoju jest działanie na rzecz ułatwiania wyłaniania się innowacyjnych klastrów bottom up (oddolnych, włącznie z zapewnieniem im dodatkowych źródeł finansowania oraz funkcjonowania w stabilnym układzie współpracy równoprawnej pomiędzy przedsiębiorcami, środowiskiem naukowym oraz samorządowym.

ROZWÓJ SIECI WSPÓŁPRACY I KLASTRÓW A PROGRAM WYKONAWCZY NA LATA 2005-2008

Wspieranie inicjowania i rozwoju klastrów technologicznych zostało zawarte w priorytecie 7 programu wykonawczego. Wyodrębniono sektory kluczowe:

- Biotechnologii, w tym bioinżynierii, biologii oraz technologii dla zdrowia.
- Technologii dla energetyki, w tym technologii wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych, spalania i termicznej utylizacja odpadów oraz oszczędzających energię
- Technologii dla ochrony środowiska, w tym inżynierii biogeochemicznej oraz zarządzania odpadami
- Technologii informatycznych i telekomunikacyjnych
- Produkcji i przetwarzania materiałów, w tym materiałów przyszłościowych

Dodatkowo za postulat przyjęto: *Należy wyodrębnić mocne strony działalności sektora B+R i wspierać je poprzez specjalizacje w niszach rynkowych nie tylko na poziomie regionalnym, ale również międzynarodowym. Pomocne w tym zakresie mogą okazać się nowe sposoby prowadzenia działalności B+R poprzez zintegrowane ośrodki B+R, naukowo-przemysłowe centra zaawansowanych technologii lub centra doskonałości, skupiające zespoły naukowców o wybitnych osiągnięciach badawczych, którzy współpracują ze środowiskiem gospodarczym w zakresie wspólnych tematów badawczych. Zespoły te powinny mieć dostęp do infrastruktury o odpowiednim standardzie, zapewniającym realizację badań na najwyższym poziomie technicznym.¹*

Znając stan obecny funkcjonowania klastrów i sieci współpracy w województwie śląskim, można śmiało zaryzykować stwierdzenie, że dotychczasowa polityka klastrowa poniosła porażkę. Najdynamiczniej funkcjonującymi klastrami są klastry, które do tej pory nie korzystały z żadnego wsparcia zarówno ze strony samorządów jak i ze środków unijnych: NT Hills z Bielska-Białej oraz E-południe z siedzibą w Bytomiu. Co więcej, klaster E-południe przygotował i wdrożył projekt o wysokim potencjale innowacyjnym Jambox – telewizję ip.

Można oczywiście polemizować co do funkcji regulacji systemowych w procesie wzrostu potencjału klastrów, ale przykłady Skandynawii, Węgier czy też innych krajów pokazują, że tylko aktywny udział władz regionalnych w pracach wspierających klastry ma szansę powodzenia. Nie oznacza to podejmowania kluczowych decyzji, ale raczej obejmuje rolę

¹ http://www.ris-silesia.org.pl//index.php?option=com_content&task=category§ionid=1&id=8&Itemid=15

katalizatora procesów oraz aktywnego wspierania działań operacyjnych, szczególnie we wczesnym okresie rozwoju klastra.

Bariery opisane w poprzednim rozdziale powodują, że polityka makro – w skali regionu – często rozmija się z rzeczywistymi potrzebami aktorów klastra. Oczywiście należy podkreślić, że okres inkubacji klastrów to proces długi, a brak doświadczenia wdrażających niewątpliwie zaważył na jakości całego procesu. Istotne jest również zwrócenie uwagi na uwarunkowania prawne i społeczne. Jest pewnym, że działalność klastrowa i sieciowa została rozpoczęta na gruncie pewnego trendu, obowiązującego w gospodarkach bardziej rozwiniętych krajów, ale sam proces został w dużym stopniu zaimplementowany w sposób „dosłowny”, bez uwzględniania polskich czy też lokalnych warunków.

Jest oczywistym, że jakkolwiek można uznać, że stan procesu budowania sieci i klastrów nie jest satysfakcjonujący, to jednak wykonana praca – zwłaszcza o charakterze promocyjnym i edukacyjnym użyźniła grunt pod następne działania. Przykłady spektakularnego fiaska klastra czystych technologii węglowych pokazuje, że nie da się w sposób odgórny narzucić modelu działania. Proces budowy klastrów i sieci jest działaniem ciągłym, wymagającym od animatorów wysokiej kultury, ponadprzeciętnych umiejętności komunikacji interpersonalnej, umiejętności negocjacji i prowadzenia działań o charakterze koncyliacyjnym.

Dlatego uważam, że jednym z czynników decydujących o kłopotach z implementacją priorytetu siódmego jest brak ludzi, animatorów, którzy potrafili pracować z tak nietypową strukturą biznesową jakimi są sieci i klastry.

SIECI WSPÓŁPRACY I KLASTRY A POSTULATY ZAWARTE W BROSZUSZE ŚLĄSKI SYSTEM INNOWACJI.

Sieci współpracy i klastry stanowią efektywne narzędzie, którego wykorzystanie realizuje cztery główne postulaty zawarte w *Śląskim Systemie Innowacji*:

- Rozwijanie silnych płaszczyzn sieciowych.
- Zwiększanie poziomu kreatywności, przedsiębiorczości i innowacyjności we wszystkich warstwach społeczeństwa.
- Rozwijanie platformy otwartej innowacji.
- Kształtowanie i wdrażanie zintegrowanej polityki innowacji i rozwoju technologii w województwie śląskim, z zaangażowaniem przedstawicieli kluczowych sektorów wzrostu.

Trudno jest rozpatrywać funkcjonowanie klastrów i sieci województwa śląskiego w odniesieniu do każdego priorytetu osobno, gdyż funkcjonują one w zwartym ekosystemie, którego immanentną częścią są przedsiębiorstwa, świat nauki oraz władze lokalne. Jeśli założymy, że modelowy klaster działa na rzecz podnoszenia konkurencyjności swych aktorów poprzez podnoszenie innowacyjności, to będzie oznaczało, że **musi on realizować** owe priorytety na poziomie zakresu własnego działania. Dolina lotnicza już teraz współpracuje ze szkołami średnimi i zawodowymi – co sprawia, że działa na rzecz zwiększania poziomu kreatywności, przedsiębiorczości i innowacyjności we wszystkich warstwach społeczeństwa.

Także platforma otwartej innowacji: *W procesie globalizacji gospodarki światowej średni cykl życia technologii, produktów i usług skraca się. Oznacza to, że każda nowa inicjatywa przedsiębiorstw innowacyjnych charakteryzuje się podejściem projektowym. Zatem dla firmy, w celu skutecznej realizacji danego projektu, kluczowym staje się efektywny dobór zasobów wewnątrz i na zewnątrz firmy. Z kolei, dla lokalnych partnerów biznesowych i naukowo-technologicznych liczy się umiejętność włączania się na możliwie jak najwcześniejszym etapie inicjowania nowego projektu². Współpraca w ramach triple helix oznacza zdolność do równoprawnego korzystania z faktu współuczestnictwa w budowaniu relacji mających przynieść efekt synergii. Jest to tym bardziej istotne, że wciąż współpraca szczególnie pomiędzy sektorem MŚP a sektorem JBR jest daleka od ideału, a świadomość równoprawności jest niewielka. Przedstawiciel jednego ze śląskich instytutów badawczych zauważył, że przyjmowanie zleceń na badania od konsorcjów, które mogą wyłonić się w trakcie prac klastra (czy sieci), jest **nieopłacalne** (sic!), gdyż umożliwi zakup wyników grupie! Brak myślenia biznesowego wśród sfery naukowej stanowi tu największy problem. Trzeba jednak podkreślić, że grupowanie się firm w ramach klastra, szczególnie mikro i małych*

² Śląski System Innowacji, Katowice 2007, s. 103

przedsiębiorstw, umożliwia im realizację projektów badawczych. Przykładem jest E-południe, które zrealizowało nowatorski (nawet w ujęciu Europy) projekt badawczy telewizji IP dzięki współpracy z ośrodkami badawczymi – ale przede wszystkim producentów sprzętu elektronicznego. Jednocześnie dzięki zbudowaniu (wtedy jeszcze nieformalnego) klastra przedsiębiorcy – dysponujący ograniczonymi zasobami finansowymi – byli zdolni do prowadzenia systemowych i systematycznych badań.

Oprócz uczelni wyższych i innych instytucji sektora badań i rozwoju, istotną rolę w procesie komercjalizacji odgrywają specjalistyczne instytucje finansowe, inkubatory i parki technologiczne oraz inne podmioty publiczne i prywatne działające w obszarze komercjalizacji technologii.³ Parki naukowo-technologiczne czy też inkubatory stanowią doskonałe środowisko wylegania się nowych inicjatyw klastrowych. Sąsiedztwo firm, możliwość budowania stałej komunikacji, bezpośrednich relacji sprzyja naturalnym procesom agregacji. Dobrym przykładem działania parku jest Pomorski Park Naukowo-Technologiczny, w którym narodził się pierwszy polski klastr telekomunikacyjny ICT Pomerania. Trzeba jednak podkreślić, że najważniejszym wyzwaniem stojącym przed parkami i inkubatorami jest zmiana postaw z pasywnej – dostawcy miejsca oraz mediów, na aktywną – animatora procesów innowacyjnych i rozwojowych. Jest konieczne prowadzenie stałej ewaluacji rozwoju firm oraz prowadzenie działań na rzecz pobudzania innowacji.

Jeśli chodzi o działanie na rzecz promocji przedsiębiorczości i innowacyjności, to klastry, podejmując współpracę z ośrodkami naukowymi, bardzo często działają na rzecz zwiększania zatrudnienia studentów – praktyki studenckie, budowanie ścieżek karier. Dzięki temu studenci, mają bezpośredni kontakt z innowacyjnymi rozwiązaniami (zwłaszcza w branżach hi-tech: IT i telekomunikacja, biotechnologia, nanotechnologia, medycyna itd.), co pozwala im już na wczesnym etapie studiów realizować projekty ambitne. Wydaje się istotnym, by Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości same stawały się członkami klastrów czy sieci, co pozwoli na wczesne włączenie nowo powstających firm w biznesowy krwioobieg oraz zapewnienie tym firmom wsparcia doświadczonych uczestników klastra.

Konieczna jest również weryfikacja potencjału kluczowych obszarów. Zgodnie z zapisem: *Z analizy „Klastry w 10 nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej”, prowadzonej w 2006 roku w ramach europejskiego programu Innova, wynika, iż Śląskie ma duży potencjał dla powołania nowoczesnych sieci współpracy w sektorach takich jak: samochodowy; przetwórstwa spożywczego; technologii przemysłowych; produktów dziecięcych, rekreacyjnych i sportowych, a także produktów i usług dla budownictwa; produktów chemicznych; budowy ciężkich maszyn; usług dla ciężkiego budownictwa; metali szlachetnych; narzędzi medycznych; przetwórstwa metali.⁴ Jednak jak dotąd znaczna część powstałych sieci i klastrów nie funkcjonuje efektywnie, bądź zakończyło funkcjonowanie po zakończeniu finansowania ze funduszy strukturalnych. Wyłonione w toku prac sektory powinny pozostać kluczowymi, gdyż układ branż w regionie pozostaje niezmienny, natomiast dalece niesatysfakcjonujący jest poziom aktywizacji współpracy. Drugim ważnym aspektem jest odnalezienie kluczowych trendów rozwoju, co pozwoliłoby na poszukanie nisz rozwojowych – w obecnym, wysoko*

³ Regionalny System Innowacji, Katowice 2007, s. 103

⁴ Regionalny System Innowacji, Katowice 2007, s. 98

wyspecjalizowanym świecie, nacisk kładzie się przede wszystkim na efektywne wykorzystanie zasobów: finansowych, ludzkich, wiedzy. Działania prowadzone w ramach stworzenia **śląskich obszarów badawczych, śląskich trendów rozwojowych** czy jakkolwiek inaczej można to nazwać pozwoliłoby – szczególnie sektorowi MŚP spróbować nawiązać walkę konkurencyjną na rynku globalnym. W tym miejscu pojawia się kolejny aspekt hamujący rozwój innowacji: brak wizji globalnego rozwoju. Małe i średnie firmy poszukują chętniej sprawdzonych technologii, często wytworzonych poza granicami Polski. Dokładnie jest to zobrazowane w rozkładzie funkcjonujących na rynku marek: im produkt mniej przetworzony tym jego nazwa częściej nawiązuje do polskości. Produkty wysoko przetworzone lub luksusowe posiadają nazwy obco brzmiące. To samo przełożenie można zastosować do zainteresowania polskimi technologiami. Przykład katowickiej firmy Vidcom, która stworzyła nowoczesne oprogramowania do wideokonferencji i nauczania zdalnego, a która obecnie ma poważne problemy finansowe i problem ze sprzedażą można przeciwstawić szwedzkiej firmie Marratech, która podobne oprogramowanie sprzedała z kilkaset milionów € firmie Google. Ten element znów nawiązuje do dwóch priorytetów: Zwiększanie poziomu kreatywności, przedsiębiorczości i innowacyjności we wszystkich warstwach społeczeństwa oraz kształtowanie i wdrażanie zintegrowanej polityki innowacji i rozwoju technologii w województwie śląskim, z angażowaniem przedstawicieli kluczowych sektorów wzrostu.

Działanie na rzecz podnoszenia jakości i ilości innowacji powinno być celem strategicznym realizowanym w sposób systemowy i systematyczny. Zapis zamieszczony w broszusze: *W pierwszym kolejności władze samorządowe na poziomie lokalnym i regionalnym, a także inne instytucje publiczne, powinny tworzyć pewne ramy działań wsparcia w zakresie kreatywności, przedsiębiorczości i innowacyjności. Należałoby tworzyć klimat zachęcający do podejmowania zmian. Działania powinny zostać inicjowane już na poziomie szkół podstawowych i średnich, dając możliwość przygotowania zaradnego młodego pokolenia do życia w społeczeństwie. Jednocześnie tematy takie jak kreatywność, przedsiębiorczość i innowacyjność powinny zostać wprowadzone jako horyzontalne zagadnienia do programów kształcenia teoretycznego i praktycznego. Również przedsiębiorstwa stoją przed wyzwaniem zmiany swojego podejścia wobec swoich zasobów, w tym wobec pracowników. Cechy takie jak kreatywność i przedsiębiorczość będą właśnie decydującym czynnikiem stanowiącym o tym czy dane przedsiębiorstwo będzie w stanie skutecznie inicjować i wdrażać działania innowacyjne czy też nie. W dyskusjach jak i w prasie pojawiają się jeszcze pojęcia „zakład pracy” i „zakład produkcji”. W XXI wieku przedsiębiorstwa powinny patrzeć na siebie jak na otwartą platformę wiedzy, zaś swoich pracowników postrzegać w kategorii nośników tej wiedzy. Odpowiednie połączenie tych nośników z zasobami wewnętrznymi i zewnętrznymi skutkuje powstaniem nowych pomysłów, nowych inicjatyw, co docelowo może prowadzić do inicjowania i wdrożenia nowych działań innowacyjnych. Patrząc w ten sposób na pracownika, traktując go jako wartość, która dopiero w kontaktach z innymi „krzesa iskry” nowych wartości gospodarczych, wyzwala nas od tego, co jest znane i pewne. Wyzwolenie z*

*kolei otwiera drogę do nowych możliwości*⁵. **Ten zapis pozostaje martwy.** Działanie na rzecz podnoszenia jakości kapitału społecznego pozostaje jak dotąd jedynie w obszarze życzeń i zapisów. Konieczne jest pełne zaangażowanie **wszystkich interesariuszy procesu tj. władz samorządowych, edukacji na wszystkich poziomach oraz przedsiębiorców**. Efekt ten można uzyskać jedynie poprzez stworzenie ogólnodostępnej Śląskiej Sieci Współpracy, której projekt przygotowałem w 2008 roku, a której pilotaż planowany był w ramach realizacji projektu 8.2.1 PO KL. Niestety projekt nie przeszedł oceny merytorycznej. Tu jawi się kolejny problem związany z możliwością finansowania projektów o innowacyjnym charakterze ze środków unijnych. Charakterystyczne jest promowanie „bezpiecznych” projektów odtwórczych, co sprawia, że projekty naprawdę innowacyjne mają nikłe szanse ujrzeć światło dzienne.

Innowacja ta może się realizować nie tylko w obszarze technologicznym, ale również społecznym. Jeśli używamy modnych rok temu terminów: kapitał społeczny, zarządzanie wiedzą, to musimy sobie zdawać sprawę, że fluktuacja kadr mająca miejsce we współczesnym ekosystemie społeczno-biznesowym wymusza poszukiwanie rozwiązań, w których wiedza i kompetencje będą miały szansę na kumulację i rzeczywiste wykorzystanie, a nie będzie się dokonywało ich rozproszenie. Najlepszym przykładem rzeczywistej, efektywnej cyrkulacji wiedzy jest Dolina Krzemowa, w której jednym z przykazań są: *w zależności od sytuacji bądź równie dobrym pracownikiem jak i pracodawcą oraz traktuj swych klientów jak przyjaciół a swych pracowników jak siebie samego*.

Etos pracy i współpracy obecny w krajach skandynawskich sprawia, że model triple helix, tak efektywnie tam funkcjonujący staje się w warunkach polskich bezużyteczny. Partnerstwo Publiczno-Prywatne pozostaje wciąż w sferze wyobrażeń i marzeń.

Jest pewne, że założenia sformułowane w *Śląskim Systemie Innowacji* pokazują pożądany kierunek działań. Jednak wydaje się, że jak dotąd realizowane działania miały charakter chaotyczny, nieskoordynowany. Wyzwania zapisane w broszurze mają szansę zostać zrealizowane również poprzez wsparcie rozwoju klastrów i sieci. Jest oczywiste, że konieczne jest wprowadzenie systemu akredytacji klastrów, który umożliwi zweryfikowanie rzeczywistego potencjału klastra/sieci oraz ułatwienie dostępu do środków unijnych przez spełniających wymogi.

Podobny system został zaimplementowany systemowo – na szczeblu rządowym – przez Węgry. Pole program, kierowany przez Zitę Zombori, oferuje pomoc dla rozpoczynających swą drogę klastrów, po spełnieniu pewnych wymagań, na poziomie 200 tysięcy €. Można zauważyć, że w działaniu 3.1 RPO można znaleźć poddziałanie umożliwiające finansowanie rozwoju klastrów, ale konstrukcja formalna RPO znacząco utrudnia dostęp do tych środków przez organizacje pozarządowe, najczęściej stowarzyszenia, które nie posiadają formalnej zdolności do absorpcji środków unijnych. Sprawia to, że środki otrzymują instytucje otoczenia biznesu, które gospodarują tymi

⁵ Śląski System Innowacji, Katowice 2007, s. 93

funduszami często w sposób wątpliwy. W tym miejscu ponownie odnoszę się do badań przeprowadzonych przez Cluster Navigators. Ponad 90% wszystkich klastrów top-down jest skazana na nieefektywną pracę czyli marnowanie zasobów.

REKOMENDACJA ZAPISU DO PROGRAMU WYKONAWCZEGO NA LATA 2009-2010

Województwo śląskie posiada ogromny potencjał badawczo-rozwojowy. Znaczna ilość ośrodków badawczych, wysoko wykwalifikowana kadra naukowa oraz znaczny potencjał przemysłowy, wszystko to sprawia, że województwo śląskie jest predysponowane do rozwoju technologicznego poprzez wspieranie wyłaniania się efektywnie działających, oddolnych klastrów i sieci współpracy, w których przedsiębiorcy wraz ze środowiskiem naukowym wyznaczają globalne cele rozwoju, rozwijając idee o wysokim potencjale innowacyjnym. Władze lokalne, dbając o dynamiczny rozwój regionu, pełnią rolę aktywnego aktora w procesie wzrostu sieci i klastrów poprzez wspieranie ich działalności operacyjnej.

Istotnym celem jest, bazując na wcześniej przyjętych dziedzinach, w szczególności: informatyce, optoelektronice, automatyce przemysłowej, inżynierii materiałowej, bioinżynierii, wyłonienie rzeczywiście innowacyjnych obszarów rozwoju zdolnych do **walki konkurencyjnej na globalnym rynku**. Pomocne w tym zakresie mogą okazać się nowe sposoby prowadzenia działalności B+R poprzez zintegrowane ośrodki B+R, naukowo-przemysłowe centra zaawansowanych technologii lub centra doskonałości, skupiające zespoły naukowców o wybitnych osiągnięciach badawczych, którzy współpracują ze środowiskiem gospodarczym w zakresie wspólnych tematów badawczych. Zespoły te powinny mieć dostęp do infrastruktury o odpowiednim standardzie, zapewniającym realizację badań na najwyższym poziomie technicznym oraz wsparcie efektywnie funkcjonujących sieci rozwoju i klastrów. Przyjmując za oczywiste wysoki poziom ryzyka związanego w badaniami i wdrażaniem projektów o wysokim potencjale innowacyjnym należy ułatwiać dostęp sieci i klastrów do zewnętrznych źródeł finansowania oraz dostęp do wiedzy związanej ze skutecznym zarządzaniem klastrami i sieciami współpracy.

Istotnym jest prowadzenie otwartej polityki współpracy ponadregionalnej zwłaszcza z regionami sąsiedzkimi: krajem śląsko-morawskim (Republika Czeska) oraz krajem Żylińskim (Słowacja), których struktura gospodarcza jest zbliżona do śląskiej, a możliwość wykorzystania wzajemnych doświadczeń, również na poziomie współpracy klastrowej pozwoli uzyskać efekt synergii i umożliwi budowę silnego społecznie i technologicznie regionu Unii Europejskiej.

Jest koniecznym wprowadzenie systemu oceniającego i monitorującego jakość procesów sieciowych i klastrowych oraz dostosowanie systemu wsparcia finansowego na poziomie regionu do potrzeb klastrów i sieci, w szczególności w obszarze finansowania badań, promocji i działalności operacyjnej.

